

«ЛІТОПИС» І «КРАТКОЕ ЛѢТОСЛОВІЕ» МУКАЧІВСЬКОГО МОНАСТІРЯ: ПРОБЛЕМИ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ, ЗМІСТУ І ДОЛІ РУКОПИСНИХ ДЖЕРЕЛ

Мороз В. Р. (Львів)

Стаття присвячена дослідженню питання існування втраченого літопису Мукачівського монастиря в Мукачівській єпархії Закарпатської області України. Володимир Мороз аналізує історичні й сучасні підходи та припущення щодо цього гіпотетичного літопису. Автор статті оперує матеріалом виявленого ним рукописного документу «Краткое лѣтословіє в Монастерехъ Чина Васіліа Великаго въ Оугро-Росіи нынѣ сушихъ, еже показуєтъ в коє лѣто кой Монастирь начаса? Кто в немъ Игуменомъ бысть, что достопамятноє подъ кождымъ совершаєса ѿ Лѣта 1458», двох публікацій хронікального характеру XIX ст., здійснених о. Анатолієм Кралицьким та о. Матеєм Врабелем. На основі порівняння текстів Володимир Мороз робить висновок, що вони ілюструють різні етапи уявлень василіянського чернецтва про історію Мукачівського монастиря та місцевого монашества загалом. Дослідник виявляє та аналізує інформацію про автора рукописної праці «Краткое лѣтословіє...» о. Манасію Андрейковича, ЧСВВ. Також історик робить висновок, що нововиявлене архівне джерело є не типовим літописом монастиря, а комплексною спробою викладу історії чернечої спільноти за аналогією того, як це робили василіяни сусідньої Галичини у XVIII–XIX ст.

Ключові слова: *Василіянський Чин святого Йосафата, монастирське літописання, Мукачівський василіянський монастир, історія монашества в Україні, інтелектуальна історія.*

Традиція літописання тісно пов'язана з історією монашества і терени сучасної України – не виняток. «Повість минулих літ» постала у середовищі Києво-Печерського монастиря. У чернечих обителях створювали її списки та продовжували незалежні хроніки. Монастирське літописання на українських землях не припинилося і на схилі Середньовіччя. Навпаки, зокрема в Унійній (пізніша назва Греко-католицька) Церкві воно отримало новий поштовх до розвитку завдяки реформі чернецтва київським унійним митрополитом Йосифом Велямином Рутським та полоцьким архієпископом Йосафатом Кунцевичем у XVII ст. У 1617 р. монастирі з'єднані зі Святим престолом у Римі Київської митрополії об'єдналися в конгрегацію, а після капітули у Дубному 1743 р. – в «Руський Чин святого Василя Великого». У 1621 р. капітула постановила писати її історію і щоденник, а 1766 р. протоархимандрит Йосафат Седлецький постановив, щоб усі монастирі вели три книги: історію обителі, хроніки та метричні записи про смерть [5, с. 5; 25, с. 173]. Відтак збереглися 40 літописів тільки василіянських чоловічих монастирів із теренів сучасної Західної України другої половини XVIII ст. – 30-х рр. XX ст. [5, с. 5, 11-16].

Мукачівська єпархія та її монастирі здавна мали тісні зв'язки з Київською митрополією. До унійної ідеї єпископ Петроній і його наступник Іван Григорович схилилися, перебуваючи на вигнанні у Київській митрополії; митрополит Велямин Рутський сприяв у відновленні єпископських прав владики Петронія; монаші правила за редакцією того ж митрополита діяли у Мукачівській єпархії до кінця XVIII ст. Єпископ Партеній Петрович услід за ченцями Київської митрополії почав додавати біля прізвища ініціали «Ordinis S. Basilii M.» [10, с. 56].

Про визначного владику Йосифа Де Камеліса історик о. Михайло Лучкай прямо писав, що той – монах конгрегації Пресвятої Трійці, що мала центр у Віленському монастирі Св. Трійці та єднала василіян унійної Київської митрополії [15, с. 6] Рішення Замойського синоду 1720 р., зокрема про об'єднання монастирів, набули чинності в Мукачівській єпархії у 1726–1727 рр. стараннями єпископа Геннадія Георгія (Юрія) Бізанція, висвяченого київським митрополитом Левом Кишкою. У 1733 р. чернецтво Мукачівської єпархії об'єдналося під проводом одного головного настоятеля, як це було постановлено для василіянських монастирів у Замості [8, с. 576; 20, с. 102-103]. Зрештою, ченці Мукачівської єпархії студіювали у монастирях Київської і Львівської митрополій, а також здійснювали паломництва до святинь Києва, зокрема Києво-Печерського монастиря.

У світлі наведених фактів очікуваним було б ведення хронік/літописів і/або історій монастирів Мукачівської єпархії чи хоча б головної обителі провінції – Мукачівської. Це припущення отримує опосередковану підтримку і з огляду на існування немонастирських літописів краю, найвідомішим з яких став Гуклиський; а також численних покрайніх записів у церковних книгах з різних місцевостей єпархії [4; 17, с. 44-46].

Дійсно, ігумен Мукачівського монастиря у 1869–1894 рр. та дослідник церковної історії о. Анатолій Кралицький, ЧСВВ знайшов у Мукачівському монастирському архіві та опублікував у 1874 р. текст, що нібито засвідчував наявність літописання в обителі на Чернечій Горі. Ця «записка старинного почерка» була вміщена на одному «лоскотку» паперу. Передаємо текст за публікацією о. Кралицького:

«Кназь Феодоръ Коріятовичъ, воєвода Новгородскій первіє, послѣдъ воєвода на Подоліи и гбѣрнаторъ, вставлше втѣчествъ своє Подолію при

стрыя своего Олгерда, пришед до Угрв Россіи въ лѣтѣ 1339 къ царю Угорскомѹ Каролію I, иже пріа егѣ радостнѣи и даде емѹ всю династію Мѹкачовскѹ съ всѣми окресными, въ столиціи Бергской селами, градами шть Уга даже до Гѹста ѹ Марамороши. Той шть года 1339 положи уснованіе нынѣ сѹщаго города Мѹкачовскагѣ, внемже пребываа часѹ нѣкогѣ, изыде ловити на горѹ (аже наречена гора чернецѣ) и где нападе нанѣ змій велій (драконѣ), зіяль ѹсты, хотя ѹ поглотити, и призва сватителя Николаа въ помощь, копіемѣ врѹженѣ, заколе егѣ, яко изавласть образѣ изъ камене, изсѣченѣ въ старой церкви, збавлше егѣ гѹбительства и погложенія змійнагѣ на камени естѣ, въ чѣсть а память сватителя Христова Николаа положи храмѣ сей, и ѹведе вонѣ иноковѣ въ лѣтѣ 1360 дна 8 Марта, Божіймѣ ежѣ ѣ всехъ промышленъемѣ. Ѫ время зданія Обители невидомѣ, кои бывали началницы, занѣ гоненія велія бывахѹ Татарскія, Тѹрцкія, мѣста таковыа иноческа разорахѹ, востанія еретиковѣ на церковь сватію и люди божія швѣхъ палахѹ, каменемѣ побиша, въ огнѣ, водѹ потопиша, въ толикое запѹстѣніе мѣстѣ сѣе прійде, чтѣ ни писаніе жадное обрѣтѣса, нѣ преданіе людское все наѹчашѣ до лѣта ажѣ 1458, отъ которагѣ хронологія сіа начинаѣтѣса» [11].

Свменій Сабов передрукував цей фрагмент у 1893 р., назвавши пам'ятку «Літописом» і віднісши її до XV ст. [24, с. 183-184]. Історик Олексій Петров, член Наукового Товариства ім. Шевченка, характеризував документ як «початок давнішого літопису, уже в більше опрацьованому вигляді» і висловив жаль через те, що його властиво хронікальна частина втрачена [21, с. 35-36]. Згодом цей дослідник зачепив тему літописів, розглядаючи перекази про князя Корятовича. Олексій Петров погодився з думкою українського мовознавця та етнографа Івана Панькевича, що: «ця устна народня традиція мусить мати своє жерело в легендах монастирських, відомих нам із монастирських літописань» [22, с. 58]. Втім, оригінал цього джерела знайти поки не вдалося.

Упродовж 1897–1899 рр. ігумен Боронявського монастиря о. Матей Врабель, який протягом певного часу був помічником ігумена Мукачівського монастиря і працював в архіві обителі, видав в ужгородській газеті «Наука» «Краткое лѣтословіе о Монастыри чина св. Василя Великаго на горѣ Чернецкой сушем: еже показуѣтъ въ которое лѣто начался, кто въ немѣ игуменомѣ былѣ, что достопамятнаго подѣ каждымѣ сталосѣ, отъ лѣта 1458-го избобрѣтенное въ листвохранилищи Монастыря Мукачевскаго» [13]. Текст цієї публікації починається словами:

«О Первоначалномѣ монастыри на горѣ Чернець при Мѹкачевѣ, егоже присно достойно поминаемый князь великій Ѳеодоръ Коріатовичъ Божіймѣ ежѣ о всѣхъ промышленіемѣ основа въ общію славу, въ память и чѣсть Іерарха Христова Сватителя Николаа, Богѹ единомѹ въ Тройцѣ Сватои поклонаемомѹ положи и созда ради иноков чина св. Василя Великаго въ лѣто отъ Рождества Христова 1360. дна 8-го марта.

Кназь сѣй російскій Ѳеодоръ Коріатовичъ, великаго княза Лѹтовскаго Коріата сынѣ, воевода новгородскій первіе, послѣдъ воевода на Подоліи и Гѹбернатор, про стрыа своего злочестиваго и зловрѣднаго еще, иже злочестіемѣ и яростію вѣры ради христіанскія емѹ зла много творашѣ, остави отечество въ Подоліи на время, докѹдѣ возвратитѣса, прійде до Оугро-Россіи, в лѣто 1339. къ Оугорскомѹ царю I-мѹ Каролію съ всѣмѣ и великимѣ стажанемѣ своимѣ ежѣ въ Подоліи иміашѣ. Закѹли отъ тогоже цара Оугорского всю Династію Мѹкачевскѹ, съ всѣми окресностями въ столицѣ Бергской селами и градами, одѣ Оунга даже до Гѹста въ Марморози» [13].

Ця публікація з різних причин не викликала значного резонансу і про неї надовго забули – особливо після того, як пошуки її оригіналу мовознавцем Олександром Колесою в рамках етнографічної експедиції НТШ у 1900 р. виявилися безуспішними. О. Колеса спеціально відвідував о. Врабеля у Боронявському монастирі і той подав вченому вказівки, як віднайти рукопис у бібліотеці Мукачівського монастиря [27, с. 22]. Пошуки у вказаному місці не дали результату [28, с. 111]. І все ж, думка про існування давнього літопису Мукачівського монастиря, закріпилася в історіографії та неодноразово призводила до плутанини. Обидва опубліковані джерела: о. Кралицьким у 1874 р. та о. Врабелем у 1897–1899 рр., дослідники зазвичай розглядали разом.

Так, у 1921 р. літературознавець Володимир Бірчак повторив тлумачення фрагменту документа о. Сабовим. Він додав, що літописні «уривки зачато писати в 1458 р., але подаються в них події від 1339» і, що автором «був без сумніву чернець Мукачівського монастиря» [3, с. 13-14]. Критичніше до справи підійшов чеський дослідник Франциск Тихий, який працював на Закарпатті. Посилаючись на висновки О. Колесси, що публікація джерела о. Врабелем була здійснена «без палеографічної точності», Ф. Тихий акцентував, що оригінали публікацій ані 1874 р., ані 1897–1899 рр. ніхто не бачив, що «Мукачівський літопис – пам'ятка підозріла», «...сам зміст 'Літопису' подає навіть доказ, що 'Літопис' – очевидна містифікація», а «не є пам'яткою XV століття» [28, 111]. Тобто, Ф. Тихий вважав Мукачівський літопис написаним постфактум.

У середині ХХ ст. архимандрит Василій Пронін писав, що о. Кралицький опублікував у «Слові» літопис – можна зрозуміти, що весь [23, с. 210]. Очевидно, що о. Пронін теж не знайшов оригіналу цього джерела в монастирському архіві: його координати могли втратити під час масового переміщення документів і книг із відібраної у василіян обителі до обласного архіву, університету та музею у 1950–1960-х рр. Відтак літературознавець Василь Микитась у 1964 р., процитувавши той же текст публікації о. Кралицького, спершу назвав його «подложною грамотою» Корятовича (з огляду на вміщену у документі інформацію), а потім тлумачив його як «уривок з літопису монастиря» [16, с. 4-5]. Згодом цей же дослідник у своїх текстах

розмежовував «Мукачівський літопис XV ст.», «подложную» грамоту Корятовича та «Краткое лѣтословіе...». В. Микитась відзначив, що «Краткое лѣтословіе...» стилізоване під «Повість минулих літ». Він припускав, що документ може бути «продовженням утраченого Мукачівського літопису» і що обидва літописи могли виникнути у XVI–XVII ст. [17, с. 43–44; 18, с. 88]. Як подав В. Микитась, «Краткое лѣтословіе...» починає оповідь від 1399 р, хоча у публікації в «Науці» найстарша дата – 1339 р. (одна з легендарних дат приходу Корятовича до Мукачєва), як і в тексті, опублікованому о. Кралицьким.

Дослідник рукописної книги Яким Запаско у монографії, присвяченій художньому аналізу та бібліографічному опису рукописних пам'яток XI–XVIII ст., згадував про «Мукачівський літопис» побіжно. Цей автор прийняв факт існування пам'ятки і датував її 1458 р., не даючи посилання на бібліографію, присвячену її аналізу [6, с. 63]. Мукачівський монастир Я. Запаско відносив до центрів українського книгописання XV ст. і поставив в одному ряду з Києво-Печерським, Миколаївським і Михайлівським монастирями у Києві, Онуфріївським монастирем у Львові, а також Дерманським, Дубнівським, Жидичинським, Загорівським і Четвертинським монастирями [6, с. 63]. Коротко про існування Мукачівського літопису 1458 р. згадує мистецтвознавець Одарка Сопко (Долгош) у статті, присвяченій рукописній спадщині Закарпаття XIV–XIX ст. [26, с. 133]. Натомість згадок про нього не знаходимо у монографії Ярослава Ісаєвича «Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми», хоча у ній дослідник неодноразово звертається до теми літописання [7, с. 91].

Традиційну думку щодо публікації о. Кралицького 1874 р. повторив о. Атанасій Пекар, ЧСВВ у третьому томі своїх «Нарисів історії Церкви Закарпаття»: він теж вказав, що мукачівський ігумен видрукував «Лѣтопис Мукачевскаго монастиря». Та саме о. Пекар першим серед названих авторів ввів до обігу «Краткое лѣтословіе...», цитуючи його за «Наукою» [20, с. 151, 153].

Аналізуючи праці названих дослідників, можна підсумувати, що всі вони не мали доступу до рукописного оригіналу умовного «Мукачівського літопису», а більшість – і до публікації «Краткого лѣтословія...». Слід відзначити, що о. А. Пекар, користуючись публікацією пам'ятки у «Науці», підійшов до неї з виваженою обережністю і використав її в обмежений спосіб, хоча й назвав «єдиним свого роду достовірним джерелом історії Мукачівського монастиря» [20, с. 153].

Як і В. Микитась, о. Пекар писав, що «Краткое лѣтословіе...» починає оповідь від 1399 р., а не 1339 р. Тобто виглядає так, що і цей дослідник вважав видрук дати «1339 р.» опечаткою в газеті. Також він вказав, що документ охоплює період до смерті протоігумена Олексія Галичковича у 1871 р., у той час, як остання з віднайдених о. Пекарем частин публікації о. Врабеля – №8 1899 р. «Науки» – описує події до смерті у 1842 р. протоігумена

Германа Мінського. Опублікована частина «Краткого лѣтословія...» до вказаного випуску «Науки» структурно поділена на умовний вступ (№17 1897 і №1 1898 pp.) і 33 параграфи; між параграфами 29 і 30 вміщений параграф «Вѣкъ XIX-ый». Опис побудований у хронологічному порядку, але параграфи структуровані за персоналіями ігуменів мукачівського монастиря і протоігуменів, у тому числі владик тих часів, коли їх служіння на кафедрі поєднувалося з ігуменським.

А. Пекар зазначав, що через втрату оригіналу «Краткого лѣтословія...» годі встановити точний час його створення, хоча й припускав, що монахи почали вести літопис десь у половині XV ст. Із самого документу зрозуміло, що його завершили у XIX ст. Також у тексті публікації «лѣтословія» є непрямі вказівки на те, що його авторами не були найбільші місцеві дослідники історії Василянського Чину XIX ст. ієромонахи Йоанникій Базилович та Анатолій Кралицький. Адже про першого у публікації, наприклад, вказано: «Від літа же 1808-го невідомо чим займався» [14]. Другий категорично виступав проти вживання варіанту «Чернек» для назви гори, на якій стоїть Мукачівський монастир, як безмістовного, і називав її Чернечою або Чернецькою. Публікація «лѣтословія» містить назву «Чернек» аж сім разів, з яких чотири – у вступі [12, с. 221].

Незважаючи на те, що «Краткое лѣтословіе...» дослідники фактично вважали втраченим, хоча й не наголошували на цьому, автору цих рядків у жовтні 2017 р. вдалося виявити його у фондах Державного архіву Закарпатської області (ДАЗО) шляхом послідовного перегляду архівних справ: надані їм у радянські часи назви час до часу не відповідають їх змісту. Рукопис має назву «Краткое лѣтословіе w Монастерехъ Чина Васілія Великаго w Оугро-Росіи нынѣ сущихъ, еже показуєть в кое лѣто кой Монастирь начаса? Кто в немъ Игуменомъ бысть, что достопамятное подъ кождымъ совершаєса w Лѣта 1458». Документ перебуває на збереженні у Фонді № 64 «Мукачівський монастир Отців Василян, 1801–1860», де він оформлений як справа № 94 під назвою «Опис історії заснування Мукачівського і Марія-Повчанського монастиря з 1458 р. – 1805 р.». У справі є дев'ять аркушів цупкого жовтого паперу розмірами 26x38,5 см, з яких шість перших займає опис історії Мукачівського монастиря (на п'ятьох аркушах текст у дві колонки вписаний цілковито з лицевого і зворотного боків, на шостому аркуші текст займає одну колонку лицевого боку). Три останні аркуші справи (два цілковито з лицевого і зворотного боків, третій – цілковито з лицевого і половину однієї колонки – зі зворотного) займає історія Маріяповчанського монастиря під назвою «Монастырь Марія-Повчанскій» [2, арк. 1–9 зв.]. Рукописна пам'ятка не містить жодних ілюстрацій. Текст її починається таким чином:

«W Перво-началномъ Монастыри. На горѣ Чернекъ при Мункачовѣ, егоже Присно достойно-поминаемый Князь великій Феодоръ Коріатовичъ Бжиньмъ еже w всѣхъ поромышленіємъ и снова, въ

болшую славу и въ памнатѣ и честѣ Іере-Арха Хрѣтова Сѣла Николаа, Богѣ единомѣ въ Тройцѣ Стои Покланаемомѣ, положи и созда ради иноков Чна Стаго Васіла Великаго, въ Лѣто ѿ Рождества Хрстова 1360, дня 8го марта Мѣа.

Князь сей Россійскій Феодоръ ѿ Коріатовичъ Великаго княза Лѣтовскаго Коріата Сынъ, Воевода Новгородскій первіе, послѣдъ Воевода на Подлїи и Губернатор, про Стрыа своего злочестиваго и зловрѣднаго еще, иже злочестіемъ и паростію, Вѣры ради Хртіанскіа емѣ Зла много твораше, встави Отечество въ Подолїи на время, докѣль возвратится, прїйде до Оугро-Россїи, в лѣто 1339. къ оугорскомѣ Црю Каролію І: съ всѣмъ а великимъ Стажаніемъ своимъ еже въ Подолїи иміаше. Закѣпи ѿ тогожде Цря Оугорского всю Дїнастію Мункачовску съ всѣми окресностьми въ Столицѣ Берегской, селами и градами, ѿ Оуга даже до Гѣста въ Марамороши» [2, арк. 1].

Показово, що як і в публікації «лѣтословія» о. Врабелем, у рукописному документі прихід Корятювича на Закарпаття датується 1339 р. [2, арк. 1] Але на відміну від видруку в «Науці», де твір доведено до 17 травня 1842 р., рукописні історії Мукачівського і Маріяповчанського монастирів доведені тільки до 1808 р., що, можливо, вказує на рік завершення роботи над ними. Тож наведену вище нотатку про о. Базиловича у публікацію «лѣтословія» додав, швидше всього, уже о. Врабель – він і продовжив хроніку подій до 1840-х рр.

Слід окремо підмітити, що мова рукописного джерела відрізняється від мови публікації у «Науці», але детальний лінгвістичний аналіз є справою майбутніх досліджень. Важливо, що в архівній справі – у рукописному варіанті «лѣтословія» – нариси історії обох вказаних василіянських монастирів написані, або ж переписані з попереднього списку, одним почерком, а наприкінці другого з них стоїть підпис: «Честный Іеромонах Манасій Андрейковичъ» [2, арк. 7 зв.]. Цього василіянина і можна вважати автором/переписувачем роботи. Про о. Андрейковича поки є небагато інформації, щоб скласти його цілісний життєпис. Священича родина Андрейковичів була здавна відома у Мукачівській єпархії і служила на Спіші, тепер Словаччина [19, с. 136-137; 29, с. 74; 31, с. 226]. Її зачинателем став о. Ілія Андрейко, який під час візитації парохій Спішу у 1701 р. був священиком у Гундермарку, нині с. Ігьяни Пряшівського краю Словаччини [15, с. 78-79, 86]. Щодо самого о. Манасії, то ще 1 серпня 1788 р. він перебував серед молодих ченців-студентів у Мукачівському монастирі [1, арк. 1]; у 1814 р. був ігуменом Маріяповчанського монастиря [30, с. 168,

309]; помер 25 листопада 1815 р. у згаданому монастирі [9, арк. 7].

Загалом «Краткое лѣтословіе...» не є типовим літописом/хронікою, а радше спробою викладу історії Мукачівського монастиря. За своєю формою документ вписується у модель поділу монастирських книг Галичини на «Історії» і «Дїяннїя/Акти»:

«...до “Історїї” повинні були входити дані, пов’язані з історією і різними значними подіями в житті монастиря, та, згідно з документами і переказами, – про “дива, нові відпусти, похорони визначних осіб, а також про прийняття унії, встановлення провінції” та інші факти... Щодо книги “Дїянь” (Актів), то вона мала фіксувати події “заземлені”, пов’язані з повсякденним життям монастиря, діяльність якого час від часу контролювалася вищою владою ордену: «час приїзду отців і братів чернечої громади кожного зокрема, їхні обов’язки, забезпечення необхідним, добру чи погану поведінку і покарання, а також час виїзду...» [5, с. 5-6].

Звісно, тут слід врахувати, що на практиці і в Галичині чіткого розмежування між «Історіями» та «Дїяннїями» не було [5, с. 7].

Можна підсумувати, що свого остаточного оформлення рукопис під назвою «Краткое лѣтословіе...» набув тільки у ХІХ ст., хоча процес його формування зайняв, очевидно, тривалий час і розпочався у попередні століття – подальші архівні пошуки можуть виявити попередні списки та прототипи цього документа. Щодо викладу подій періоду ХІV–ХVІІІ ст., то пам’ятку можна дійсно розглядати як нарис-постфактум – створений на основі інших документів, зокрема доступних і в наші дні актів колишнього архіву Мукачівського монастиря, які перебувають у фондах ДАЗО. Відповідно, про ці часи «лѣтословіе» містить також інформацію, яку слід верифікувати іншими джерелами. Не виключено, що у фондах цього ж архіву віднайдеться оригінал тексту, опублікованого о. Кралицьким у 1874 р. Рукописне «Краткое лѣтословіе...», а також обидві залучені до аналізу у цій статті публікації з 1874 і 1897–1899 рр., на мою думку, представляють різні етапи розвитку уявлень про початки історії Мукачівського монастиря та його становлення в інтелектуальних колах Василіянського Чину. У випадку рукопису та видруку «лѣтословія» маємо приклад традиції розвитку (доповнення) монастирської історії різними поколіннями ченців. Загалом усі три документи є важливими джерелами саме з історії історіописання, розвитку історичного знання та рефлексії над минулим у Чині святого Василя Великого на українських землях і в українській культурній традиції. Дослідження виявленої пам’ятки триває.

Список використаних джерел

1. Державний архів Закарпатської області. Ф. 64. Оп. 1. Спр. 1174. На 23 арк.
2. Державний архів Закарпатської області. Ф. 64. Оп. 2. Спр. 94. На 9 арк.
3. Бирчак В. Литературні стремлїня Подкарпатськоѣ Руси. Ужгород, 1921. 96 с.
4. Біленький Я. Угроські літописні записки. Записки Наукового Товариства Імени Шевченка, т. 104. Львів, 1911. С. 73–82.
5. Гуцаленко Т. М. Хроніки василіянських монастирів як джерело вивчення історії Західної України. Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка, випуск 1. Київ, 1993. С. 4–16.
6. Запаско Я. П. Пам’ятки книжкового мистецтва: Українська рукописна книга. Львів, 1995. 480 с.

7. Ісаєвич Я. Д. Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. Львів, 2002. 520 с.
8. Кинах Г. Акти трох монаших соборів. Записки Чина св. Василя Великого, т. 1. Жовква, 1924. С. 576–579.
9. Кинах Г. Пом'яник василіян Закарпатської Провінції (хронологічний) від поч. XVIII ст. до 1925 р. Історичний архів Провінції св. Миколая Василянського Чину в Україні, фонд о. Атанасія Пекаря, ЧСВВ. 13 арк.
10. Кинах Г. Правила для монахів Ч. св. Василя В. Записки Чина св. Василя Великого, т. 1. Жовква, 1924. С. 56–72.
11. Кралицкий А. Важная находка. Слово. 1874. № 69. С. 4.
12. Кралицкий А. Монастырь святого отца нашего НИКОЛАЯ на горѣ Чернецкой, возлѣ Мукачева / о. Анатолий Кралицкий, ЧСВВ // Листокъ, Унгарь 1889, №19. – С. 220–222.
13. Краткое лѣтословіе о Монастыри чина св. Василя Великаго на горѣ Чернецкой сущем: еже показуєть въ которое лѣто начался, кто въ немъ игуменомъ былъ, что достопамятнаго подъ каждымъ сталося, отъ лѣта 1458-го избобрѣтенное въ листохранилищи Монастыря Мукачевскаго. Наука. 1897. № 17. С. 2.
14. Краткое лѣтословіе о Монастыри чина св. Василя Великаго на горѣ Чернецкой сущем: еже показуєть въ которое лѣто начался, кто въ немъ игуменомъ былъ, что достопамятнаго подъ каждымъ сталося, отъ лѣта 1458-го избобрѣтенное въ листохранилищи Монастыря Мукачевскаго. Наука. 1899. №5. С. 4.
15. Лучкай М. Історія карпатських русинів церковна і світська (давня і нова аж по наш час): у 6 т. Ужгород, 2002. Т. 3. 328 с.
16. Микитась В. Л. Давні рукописи і стародруки. Опис і каталог, частина друга. Львів, 1964. 82 с.
17. Микитась В. Л. Літературний процес на Закарпатті доби феодалізму. Ужгород, 1966. 80 с.
18. Микитась В. Л. Давня література Закарпаття. Львів, 1968. 255 с.
19. Пекар А. Нариси історії Церкви Закарпаття: у 3 т. Рим – Львів, 1997. Т. 2: Внутрішня історія. 492 с.
20. Пекар А. Нариси історії Церкви Закарпаття: у 3 т. Ужгород, 2014. Т. 3: Монаше життя. 224 с.
21. Петровъ А. Статьи объ Угорской Руси. Записки историко-филологического факультета императорского. С.-Петербургъ, 1906. 71 с.
22. Петровъ А. Древнѣйшія грамоты по исторіи карпаторусской церкви и іерархіи 1391–1498 гг. Прага, 1930. 232+XIX с.
23. Пронин В. Собрание трудов. Ужгород, 2010. Т. 1: Научные и богословские исследования. 432 с.
24. Сабовъ Е. Христоматія церковно-славянскихъ и угро-руськихъ литературныхъ памятниковъ съ прибавлениемъ народныхъ сказокъ на подлинныхъ нарѣчьяхъ. Унгарь, 1893. 235 с.
25. Скрутень Й. Бібліотека львівських василіян. Записки Чина св. Василя Великого, т. 1. Жовква, 1924. С. 161–176.
26. Сопко О. Рукописна спадщина Закарпаття як історико-культурне явище XIV–XIX століть. Науковий вісник Закарпатського Художнього Інституту. 2013. № 3. С. 130–149.
27. Справозданя з етнографічної експедиції. Хроніка українсько-руського Наукового Товариства імени Шевченка у Львові, число 4. Львів, 1900. С. 18–22.
28. Тихій Ф. Замѣтки до Мукачѣвскоѣ лѣтописи з XV вѣку. Науковий збірник Товариства «Просвѣта» в Ужгородѣ за рок 1922. Ужгород, 1922. С. 109–111.
29. Bendász I., Koi I. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye lelkészségeinek 1792. évi katalógusa. Nyíregyhaza, 1994. 163 old.
30. Catalogus venerabilis cleri almae dioecesis Munkatsinensis sede episcopali vacante pro Anno MDCCCXIV. Cassoviae, 1814. 335 p.
31. Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum dioecesis Munkacsensis ad Annum MDCCCXVI. Cassoviae, 1816. 236 p.

References

1. Derzhavnyj arkhiv Zakarpatsjkoji oblasti, fond 64, opys 1, sprava 1174. 23 lists (in Written Old Ukrainian).
2. Derzhavnyj arkhiv Zakarpatsjkoji oblasti, fond 64, opys 2, sprava 94. 9 lists. (in in Written Old Ukrainian).
3. Byrchak V. Literaturni stremlinja Podkarpatsjkoji Rusy. Uzhghorod, 1921. 96 p. (in Ukrainian).
4. Bilenjkyj Ja. Ughrorusjki ljitopysni zapysky. Zapysky Naukovogho Tovarystva Imeny Shevchenka, t. 104. Ljviv, 1911. P. 73–82. (in Ukrainian).
5. Ghucalenko T. M. Khroniky vasyliansjkykh monastyriv jak dzherelo vyvchennja istoriji Zakhidnoji Ukrajiny. Zapysky Ljvivs'jkoji naukovoji biblioteki im. V. Stefanyka, vypusk 1. Kyjiv, 1993. P. 4–16. (in Ukrainian).
6. Zapasko Ja. P. Pam'jatyky knyzhkovogho mystectva: Ukrajinsjka rukopysna knygha. Ljviv, 1995. 480 p. (in Ukrainian).
7. Isajevych Ja. D. Ukrajinsjke knyghovydannja: vytoky, rozvytok, problemy. Ljviv, 2002. 520 p. (in Ukrainian).
8. Kynakh Gh. Akty trokh monashykh soboriv. Zapysky Chyna sv. Vasylija Velykogho, t. 1. Zhovkva, 1924. P. 576–579. (in Ukrainian).
9. Kynakh Gh. Pom'janyk vasylijan Zakarpatsjkoji Provinciji (khronologichnyj) vid poch. XVIII st. do 1925 r. Istorychnyj arkhiv Provinciji sv. Mykolaja Vasylijanskogho Chynu v Ukraini, fond o. Atanasija Pekarja, ChSVV. 13 lists. (in Ukrainian).
10. Kynakh Gh. Pravyla dlja monakhiv Ch. sv. Vasylija V. Zapysky Chyna sv. Vasylija Velykogho, t. 1. Zhovkva, 1924. P. 56–72. (in Ukrainian).
11. Kralickij A. Vazhnaja nahodka. Slovo. 1874. № 69. P. 4. (in Iazychie).
12. Kralickij A. Monastyryj svjatago otca nashego Nikolaja na gorie Cherceckoj, vozlie Mukacheva / o. Anatolij Kralickij, ChSVV // Listok. Ungvar, 1889. №19. P. 220–222. (in Iazychie).
13. Kratkoe litoslovie o Monastyri china sv. Vasilija Velikago na gori Cherceckoj sushchem: ezhe pokazujet v kotoroe lito nachalsja, kto v nem igumenom byl, chto dostopamjatnago pod kazhdym stalosja, ot lita 1458-go izobritennoe v listohranilishchi Monastyrja Mukachevskago. Nauka. 1897. № 17. P. 2. (in in Written Old Ukrainian).
14. Kratkoe litoslovie o Monastyri china sv. Vasilija Velikago na gori Cherceckoj sushchem: ezhe pokazujet v kotoroe lito nachalsja, kto v nem igumenom byl, chto dostopamjatnago pod kazhdym stalosja, ot lita 1458-go izobritennoe v listohranilishchi Monastyrja Mukachevskago. Nauka. 1899. № 5. P. 4. (in Written Old Ukrainian).
15. Luchkaj M. Istorija karpatsjkykh rusyniv cerkovna i svitsjka (davnja i nova azh po nash chas): u 6 t. Uzhghorod, 2002. T. 3. 328 p. (in Ukrainian).
16. Mykytasj V. L. Davni rukopysy i starodruky. Opys i katalog, chastyna druga. Ljviv, 1964. 82 p. (in Ukrainian).
17. Mykytasj V. L. Literaturnyj proces na Zakarpatti doby feodalizmu. Uzhghorod, 1966. 80 p. (in Ukrainian).
18. Mykytasj V. L. Davnja literatura Zakarpattja. Ljviv, 1968. 255 p. (in Ukrainian).
19. Pekar A. Narisy istoriji Cerkvy Zakarpattja: u 3 t. Rym – Ljviv, 1997. T. 2: Vnutrishnja istorija. 492 p. (in Ukrainian).

20. Pekar A. *Narysy istoriji Cerkvy Zakarpattja: u 3 t. Uzhgorod, 2014. T. 3: Monashe zhyttja.* 224 p. (in Ukrainian).
21. Petrov A. *Stat'i ob Ugorskoj Rusi. Zapiski istoriko-filologicheskago fakul'teta imperatorskago. S.-Peterburg, 1906.* 71 p. (in Russian).
22. Petrov A. *Drevnejshija gramoty po istorii karpatorusskoj cerkvi i ierarhii 1391–1498 gg.* Praga, 1930. 232+XIX p. (in Russian).
23. Pronin V. *Sobranie trudov. Uzhgorod, 2010. T. 1: Nauchnye i bogoslovskie issledovanija.* 432 p. (in Russian).
24. Sabov E. *Hristomatija cerkovno-slavjanskih i ugro-russkih literaturnyh pamjatnikov s pribavljeniem narodnyh skazok na podlinnyh narichijah.* Ungvar, 1893. 235 p. (in Iazychie).
25. Skrutenj J. *Biblioteka Ijvivs'kykh vasylijan. Zapysky Chyna sv. Vasylija Velykogho, t. 1.* Zhovkva, 1924. P. 161–176. (in Ukrainian).
26. Sopko O. *Rukopysna spadshhyna Zakarpattja jak istoryko-kulturne javyshhe XIV–XIX stolitj. Naukovyj visnyk Zakarpats'kogo Khudozhnogho Instytutu.* 2013. № 3. P. 130–149. (in Ukrainian).
27. *Spravozdanja z etnografičnoji ekspedyciji. Khronjika ukrajins'ko-rus'kogo Naukovogho Tovarystva imeny Shevchenka u Ljvovi, chyslo 4.* Ljviv, 1900. P. 18–22. (in Ukrainian).
28. Tykhij F. *Zamitky do Mukachivskoj litopysy z XV viku. Naukovyj zbornyk Tovarystva «Prosvita» v Uzhgorodi za rok 1922.* Uzhgorod, 1922. P. 109–111. (in Ukrainian).
29. Bendász I., Koi I. *A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye lelkészsképeinek 1792. évi katalógusa.* Nyíregyháza, 1994. 163 old. (in Hungarian).
30. *Catalogus venerabilis cleri almae dioecesis Munkatsinensis sede episcopali vacante pro Anno MDCCCXIV. Cassoviae, 1814.* 335 p. (in Latin).
31. *Schematismus venerabilis cleri graeci ritus catholicorum dioecesis Munkaciensis ad Annum MDCCCXVI. Cassoviae, 1816.* 236 p. (in Latin).

SUMMARY

«THE 'CHRONICLE' AND 'KRATKOJE LITOSLOVIE...' OF MUKACHEVO MONASTERY: PROBLEMS OF INTERPRETATION, CONTENT, AND DOOM OF HANDWRITTEN SOURCES»

V. Moroz (Lviv)

The paper «The 'Chronicle' and 'Kratkoje litoslovie...' of Mukachevo monastery: problems of interpretation, content, and doom of handwritten sources» is dedicated to investigation a question of existing any lost chronicle of Mukachevo monastery in the Mukachevo eparchy, Zakarpattia Oblast, Ukraine. Volodymyr Moroz analyses different scientific historical and modern approaches, assumptions and confirmations about this hypothetical chronicle. He deals with original revealed by him handwritten "Kratkoje litoslovie o monasterekh Chyna Vasilija Velykaho v Ouhro-Rosiy nyni sushchykh, jezhe pokazujet v koje lito koj monastyr nachalsja? Kto v nem yhumenom bystj, chto dostopamjatnoje pod kozhdym sovershajesja ot lita 1458" and with two publications of the chronicles in XIX century periodicals, i. e. conventional "Foreword" to the "Mukachevo Chronicle" by Fr Anatolij Kralyc'kij OSBM (1874) and the latter edition of the "Kratkoje litoslovie..." by Fr Matej Vrabelj OSBM (1897–1899). On the ground of comparing the texts, Volodymyr Moroz resumed these three sources are illustrating different stages of Basilian monks' imagination about the history of Mukachevo monastery and local monkhood. The documents are important sources for explication history of local monastic historiography that need further investigations. Historian reveals and analyses information about the author of "Kratkoje litoslovie..." Fr Manasija Andrejkovykh OSBM. Volodymyr Moroz accentuates "Kratkoje litoslovie..." is not a typical simple chronicle of a monastery. It is the complex attempt of recitation monastic's community history like other Basilian monks deed in neighborhood Galicia region in XVIII-XIX centuries.

Keywords. Basilian Order of Saint Josaphat, Monasterial chronicles, Mukachevo Basilian monastery, Monastic history in Ukraine, Intellectual history.